

Camiler ve Din Hizmetine Adanmış Ömürler

‘Mescit’, secde etmek kelimesinden türemiş ve ‘secde edilen yer’ anlamında kullanılmıştır. Kur’an-ı Kerim ve hadislerde Müslümanların ibadet mekânları ‘mescit’ olarak ifade edilmiştir. Daha sonraları içinde cuma namazı kılınan ve hutbe okunan daha büyük mescitlere, cemaati bir araya toplayan manasında ‘el-mescidü’l-câmi’ denilmiştir. Ülkemizde zamanla, bu tamlamanın ‘cami’ kısmı tek başına kullanılarak yaygınlık kazanmış, ‘mescit’ ismi ise müstakil olmayan, çok daha küçük ibadethanelere has kılınmıştır.

Dünyada kurulan ilk ev (mescit) Mekke’deki Kâbe’dir.

Yüce Rabbimiz Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyurmaktadır.

إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ

“Gerçek şu ki, insanlar için yapılmış olan ilk ev, âlemlere bir hidayet ve bir bereket kaynağı olan Mekke’deki ev (Kâbe)’dir.”¹

Ayette zikredilen evden kasıt Kâbe’dir. Kâbe mabet olarak yeryüzünde yapılmış ilk binadır. Beytullah’tır; Rabbimizin evidir. Yeryüzünde inşa edilen her bir mescitte Beytullah’ın yeryüzündeki şubesi, Mescid-i Nebi ve Mescid-i Aksa’nın kardeşleridir.

Asr-ı saâdetten günümüze din hizmetlerinin icra edilebildiği en önemli mekânlar hiç şüphesiz camilerdir. Camiler dini, ilmi ve sosyal hayatın merkezi olmuş; mukaddes, muazzez ve bereketli mekânlardır. Mescitler ve camiler, tevhit inancının simgesidir. İnsanların hidayete çağrıldığı, hem Allah’a ibadet edilen hem de ilim ve hikmet öğrenilen şerefli mekânlardır. Minareleri tevhidin sembolü, ezanları şehadetin temeli, mihrap, kürsü ve minberleri hak ve hakikatin sesi, safları huzur ve güvenin teminatıdır.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), hicret esnasında ve hicret ettikten sonra ilk iş mescit inşa ettirmek olmuştur.

İlk insan ve ilk Peygamber Hz. Âdem’den bu yana, tüm insanlar mutlaka topluca ibadet edecekleri bir yer inşa etmişlerdir. Son Peygamber Hz. Muhammed Mustafa (s.a.s.), İslam’ı tebliğ etme vazifesiyle görevlendirildiğinde Kâbe’nin yanında namaz kılmıştır. Daha sonra Dâru’l-Erkam, Müslümanların toplandıkları ve topluca namaz kıldıkları yer haline gelmiştir.

Hicret yolculuğu Medine’de tamamlanmadan önce Allah Resûlü, Kubâ’ya vardığında, daha önce Müslümanların namaz kıldıkları yerde namaz kıldırması ve burada kaldığı süre içinde bu namazgâhı genişleterek ‘Kubâ Mescidi’ diye bilinen mescidi inşa ettirmiştir.

Önce ashabın, nihayetinde ise Peygamberimizin Medine’ye hicretleriyle beraber elbirliğiyle ilk yapılan iş yine mescit inşa etmek olmuştur. Mescid-i Nebevî adıyla bildiğimiz bu mescit, İslâm Dininin dünyaya yayıldığı yer olmuştur. Bu mescitte bir yandan topluca namaz kılınmakta, diğer yandan ise bitişğine yapılan Suffe denilen yerde eğitim-öğretim faaliyeti sürdürülmekte idi.

Camiler inanmış gönüller tarafından inşa edilmişlerdir.

Camiler İslâm’ın sembolüdür. Birlik ve beraberliğimizin göstergesidir. Bu mübarek mekânlar inanmış gönüller tarafından inşa edilmiştir. Yüce Rabbimiz, bu inanmış gönüllerin özelliklerini bir ayette şöyle bildirmektedir.

إِنَّمَا يَعْزَمُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مِنْ أَمَنِ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَحْشَأْ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ

¹ Al-i İmran, 3/96

“Allah’ın mescitlerini ancak Allah’a ve âhiret gününe iman eden, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve Allah’tan başkasından korkmayan kimseler imar ederler. İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır.”²

Âlemlere rahmet olarak gönderilen Sevgili Peygamberimiz ise bir hadislerinde camilerin inşasında emek verip gayret gösterenlere şu müjdeyi vermektedir.

مَنْ بَنَى مَسْجِدًا لِلَّهِ بَنَى اللَّهُ لَهُ فِي الْجَنَّةِ مِثْلَهُ

“Her kim Allah için bir mescit bina ederse, Allah ona cennette bu mescidin benzeri (bir köşk) bina eder.”³

Bir başka hadislerinde ise Allah Resulü, camileri ihya edenlere şu müjdeyi vermektedir.

مَا تَوَطَّنَ رَجُلٌ مُسْلِمٌ الْمَسَاجِدَ لِلصَّلَاةِ وَالذِّكْرِ إِلَّا تَبَشَّشَ اللَّهُ لَهُ كَمَا يَبَشَّشُ أَهْلَ الْغَائِبِ بِغَائِبِهِمْ إِذَا قَدِمَ عَلَيْهِمْ

“Müslüman bir kimse namaz ve zikir (Allah’ı anma) için mescitleri kendine vatan edindiğinde, Allah onun bu durumuna, ailesinin gurbetten dönen kişiye sevindiği gibi sevinir.”⁴

Allah’ın dinini tebliğ etmede hasbîlik en temel özelliğidir.

Risalet silsilesinin ilk halkasını oluşturan, ilk insan aynı zamanda ilk peygamber Hz. Âdem’den (a.s.) son halkası Hâtemü’l-Enbiya Hz. Muhammed Mustafa (s.a.s.)’e kadar gönderilen tüm peygamberler insanlığı Allah’ın (c.c.) dinine, iyiliğe, adalete ve doğru yola davet etmişlerdir. Her bir peygamber din-i mübin-i İslâm’a hizmet için Allah Teâlâ tarafından görevlendirilmiş seçkin ve şerefli kimselerdir. Gönderildikleri toplumları hiçbir menfaat ve karşılık beklemeden Allah’ın dinine davet etmişlerdir. Şuârâ suresinde birkaç defa tekrar edilen

وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ

“Buna karşılık sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak âlemlerin Rabbi olan Allah’a aittir.”⁵ ilahi tembih, din hizmetlerinde hasbîliğin ne kadar önemli olduğunu hatırlatmaktadır.

Peygamberler kendilerinde bulunan sıdk, ismet, fetanet, emanet ve tebliğ gibi vasıflarla yaşadıkları çağa örnek olmuşlardır. Âlemlere rahmet olarak gönderilen Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) ise kıyamete kadar gelecek bütün insanlığa rehberdir ve en güzel örnektir. O’nun vefatından sonra bu ilahi emanet âlimlerin omuzlarına yüklenmiştir. Âlimler ki peygamberlerin varisleridir.

وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ

“Bir zaman Rabbi İbrahim’i bir takım emirlerle sınamış, İbrahim onların hepsini yerine getirmiş de Rabbi şöyle buyurmuştu: ‘Ben seni insanlara önder yapacağım.’ İbrahim de, ‘Soyumdan da (önderler yap, ya Rabbi!)’ demişti. Bunun üzerine Rabbi, ‘Benim ahdim (verdiğim söz) zalimleri kapsamaz’ demişti.”⁶

Hâdeme-i Hayrat/din hizmetkârları: en başta mihrap olmak üzere kürsü, minber, minare ve mabedin mütemmim cüzleri... Müezzin, imam-hatip, Kur’an Kursu öğreticisi, vaiz ve müftü, Hz. Âdem ile başlayan İslam davetçileri, Hz. İbrahim’in kabul olunmuş duaları ve Hz. Muhammed’in mirasçıları... Allah yoluna adanmış, O’nun uğrunda, O’nun rızası için canlarını ve ilimlerini sarf eden vakıf insanlarıdır. Beş vakit kurtuluşa çağırان, mihraba can veren, minberden nur saçan, kürsüden ilim, hikmet ve marifetle müminlere yol gösteren mürşitlerdir

² Tevbe, 9/18

³ Müslim, Zühd ve rekâik, 44

⁴ İbn Mâce, Mesâcid, 19

⁵ Şuarâ, 26/180

⁶ Bakara, 2/124

وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ

“Allah'a çağıran, salih amel işleyen ve ‘Kuşkusuz ben Müslümanlardanım’ diyenden daha güzel sözlü kimdir?”⁷ müjdesinin muhatabı din hizmetkârlarıdır! Ne mutlu bu hizmete nail olanlara!

Nübüvvet, insanlığa Allah’ın bir lütfu ve de ikramıdır. Kesbi değil vebîdir. Yani çalışmakla okumakla elde edilecek bir makam değildir. Fakat nesillerinin İslam’a inanması ve din hizmetinde bulunması ebeveynlerin her daim dualarında yer almıştır. Ayet-i Kerimelerde bu dualar bizlere şöyle aktarılmaktadır.

هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ

“Orada Zekeriya Rabbine dua etti: ‘Rabbim! Bana katından temiz bir nesil bahşet. Şüphesiz sen duayı hakkıyla işitensin’ dedi.”⁸ Hz. İbrahim ise bu talebini âlemlerin Rabbine şöyle arz etti:

رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ

“Ey Rabbim! Bana salihlerden olacak bir çocuk bağışla.”⁹

Bu güzel dualar silsilesine bir dua daha eklenmişti. Bu defa bir hanımefendinin duası, o kadar samimi ve değerli bir duaydı ki bu dua, asırlar sonra gelecek müminler, kendi dualarını bu duaya ilhak ederek/vesile kılarak dua edeceklerdi.

إِذْ قَالَتْ امْرَأَتُ عِمْرَانَ رَبِّ إِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّي إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ
فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ إِنِّي وَضَعْتُهَا أُنْثَىٰ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا وَضَعْتَ وَلَئِنِ الدَّكْرُ كَانَ لَانْتَىٰ وَإِنِّي سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وَإِنِّي أُعِيذُهَا
بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ
فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا قَالَ يَا
مَرْيَمُ أَنَّىٰ لَكَ هَذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ

“Hani, İmran’ın karısı (Hanne), ‘Rabbim! Karnımdaki çocuğu sırf sana hizmet etmek üzere adadım. Benden kabul et. Şüphesiz sen hakkıyla işitensin, hakkıyla bilensin’ demişti. Onu doğurunca, ‘Rabbim!’ dedi, ‘Onu kız doğurdum.’ -Oysa Allah onun ne doğurduğunu daha iyi bilir- ‘Erkek, kız gibi değildir. Ona Meryem adını verdim. Onu ve soyunu kovulmuş şeytandan senin korumana bırakıyorum.’ Bunun üzerine Rabbi onu güzel bir şekilde kabul buyurdu ve onu güzel bir şekilde yetiştirdi. Zekeriya’yı da onun bakımıyla görevlendirdi...”¹⁰

Din hizmetini sunanlar Nebevi bir tedrisattan geçmişlerdir.

Hz. Peygamber (s.a.s), asırlara örnek olacak mübarek sözlerinde gökteki yıldızlara benzettiği, ümmeti için her zaman ve zeminde rol model olacak, din-i Mübin-i İslam’ın ilk hizmetçilerini (hâdeme-i hayrat) bizzat kendisi Mekke’de Dar’ul-erkâm’da ve Medine’de Suffe de yetiştirdi. Resûlullah’ın (s.a.s.) talim ve terbiyesinde yetişen, ömürlerini din hizmetine adayan bu sahabilerden Hz. Mus’ab Medine’de, Hz. Muaz Yemen’de, Hz. Abdullah b. Abbas Mekke’de, Hz. Abdullah b. Mesud Kûfe’de, Hz. Ebu Musa el- Eş’ari Basra’da, Hz. Ebu’d-Derda ise Şam’da Kur’an’ın ve din hizmetinin önderliğini yapmışlardır. İlahi çağırışı daha ötelere, yeni dimağlara aktarmışlardır.

Dün olduğu gibi bugünde din hizmetine kendini vakfetmiş nice hocalarımız vardır.

Allah’ımıza sonsuz hamd-ü senalar olsun ki din hizmetleri ve din eğitimi tarihin hiçbir döneminde yeryüzünde desteksiz ve sahipsiz kalmamıştır. Nitekim Dinin sahibi Allah’tır ve

⁷ Fussilet, 41/33

⁸ Âli İmran, 3/38

⁹ Sâffât, 37/100

¹⁰ Âli İmran, 3/35-37

Allah dinini asla sahipsiz bırakmayacaktır. Cenab-ı Hak bir ayette bizlere şu müjdeyi bildirmektedir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ

“Ey iman edenler! Eğer siz Allah'a yardım ederseniz. O da size yardım eder ve ayaklarınızı sağlam bastırır.”¹¹

Peygamberlerin, sıddıkların, şühedânın ve salihlerin güzel ve samimi dualarına ilhak olan nice dualar ve âminler vardı. Din hizmetinin ne kadar ulvi, dünya ve ahiret için ne kadar şerefli bir nasip olduğunun farkında olan anne-babalar, yavrularının muttakilere önder/imam olması için niyazda bulunuyorlardı. Bu kabul olunmuş dualar ve din hizmetine adanan ömürler anlatılmaya/yazılmaya başlansa ne kelâm ne de kalem yeter. Fakat salihlerin anıldığı yere rahmeti İlahî nazil olur. Bizde bu vaazımızda, “Camiler ve Din Görevlileri Haftası” vesilesiyle yakın dönemde yaşayan din hizmetine ve din eğitimine büyük emekler veren, hizmet bayrağını bizlere emanet eden hocalarımızdan bir kaçını heyecan, aşk ve şevk vermesi için teberrüken sizlerle paylaşmaya çalışacağız.

Mübarek mekânlar olan camilerin hizmetçilerine ecdadımız şu güzel isim ile hitap etmiştir: “hâdeme-i hayrat” yani din hizmetçileri. Din hizmetine adanmış ömürler, din görevlileri ve din-i Mübin-i İslam’ın davetçileri.

Hâdeme-i hayrat: Müftü, vaiz, imam-hatip, müezzin, Kuran kursu hocası ve her birisi ebeveynleri tarafından Hz. Hanne’nin duygularıyla din hizmetine adanmış insanlardır.

Din hizmetine adanmış bu insanlar, varlıkta ve darlıkta, sağlıkta ve hastalıkta, genç yaşta ve ihtiyarlıkta, kanunların imkân verdiği veya vermediği günlerde, her daim Allah’ın dininin tebliğ edilmesinde ve kitabının öğretilmesinde hizmet eri olmuşlardır.

Söz konusu vatana hizmet olunca Yemen’e koşan, Kur’an’a hizmet olunca Nuru Osmaniye’de coşan Hasan AKKUŞ hocamız. Gençliğin imanını tehlikede görüp, talimat beklemeden “Dünyanın gidişatından Müslümanlar sorumludur.” anlayışıyla üniversite gençleriyle yakından ilgilenen Mehmet Zahit KOTKU hocamız. Memleketlerinden İstanbul’a ilim için gelen öğrencilere yurt olan, yuva kuran, değil bir cebini, malını ve canını öğrencilere adayan ayaklı vakıf Gönenli Mehmet Efendi hocamız. Ulûm-i İslâmiyye yeryüzünden kaybolur korkusuyla gece-gündüz bilgisini talebelerine aktaran Ahıskalı Ali Haydar Efendi hocamız. Yetiştirdiği öğrencileri ülkenin her bir tarafını kıraat feneri gibi aydınlatan, 80 metrekairelik Kur’an kursunda yüzlerce talebe yetiştiren Mehmet Rüştü AŞIKKUTLU hocamız. Bulunduğu her mekânı, mescidi, evini ve işyerini ilim meclisine çeviren, her fırsatta sahip olduğu bilgiyi talep edenlere aktaran Çat Müftüsü Hacı Halis Efendi hocamız. En zor ve meşakkatli günlerde evini kurs olarak planlayıp hafızlara açan Çorakçızade Hüseyin Efendi hocamız. Serezli Kesikbacak İsmail Efendi, Hasbekli Mümin Hoca, Abdurrahman GÜRSES ve Ekrem DOĞANAY hocalarımız. Her birisi Anadolu ve Rumeli de buldukları her bir mekânı ilim, irfan ve hikmet mektebine çeviren din hâdimleri. Rabbim kendilerinden razı olsun.

Vaazımızın bu kısmında ömürlerini din hizmetine adayan hoca efendilerin önemli özelliklerinden birkaç tanesini sizinle paylaşmak isterim.

- Asla karamsar olmadılar,
- Cemaatlerine ve öğrencilerine hiçbir zaman ümitsizlikten bahsetmediler,
- Öğrenirken ve öğretirken her daim ibadet aşkıyla hareket ettiler,
- Yapılması gereken hizmetler için asla bir talimat ve mevzuat beklemediler,
- Yapabilecekleri ve güçlerinin yettiği her türlü hizmeti bir vazife bildiler,

¹¹ Muhammed, 47/7

- Müslümanların insanlık ve medeniyet tarihine olan büyük katkılarını her daim öğrencilerine hatırlattılar ve insanlığın huzur ve mutluluğu için çalışmanın öneminden bahsettiler,
- Kur'an'ın kıraatine, talim ve Tashih-i hurûfuna, ezberlenmesine, anlaşılmasına ve yaşanmasına büyük önem verdiler,
- Kendi cemaatlerine değil, cemiyete adam yetiştirdiler,
- Hesabi değil, hasbi davrandılar,
- İnsanların yanında olanlara değil, Allah katında olanlara değer verdiler.

Kur'an Hizmetine Adanmış Ömürlerden İki Örnek:

Gönenli Mehmet (ÖĞÜTÇÜ) Efendi

Gönül insanı, vakıf adam, malıyla canıyla, ilmi ve irfanıyla din hizmetine adanmış bir ömür.

Sultanahmet Camii'nde yıllarca hizmet eden, mihraba can veren, aynı zamanda canını din hizmeti yolunda kullanan, Kur'an'a olan hizmetinden dolayı hapis yatan bir dava adamıdır.

İstanbul'da ilerleyen yaşına rağmen din hizmetine ara vermeyen, 80 yaşında, haftada 30 yerde vaaz eden fedakâr insan. Eğitime, özellikle de hanımların eğitimine büyük önem verirdi. İki taraftan koluna girilmiş güçlüğü yürüyen bir insan düşünün. Eşi kendisine;

- **“Artık sohbet vermek için cami cami dolaşıp yorulmasanız?”**, diye sorduğunda,
- **“Belki cemaatime söylemeyip unuttuğum bir şey kalmıştır,”** cevabını vermiştir.

Yokluk ve yoksulluk yıllarında din eğitimi için mekân, imkân ve insan kıtlığı yaşandığı dönemde neredeyse İstanbul'da eğitim gören her talebenin cebine harçlık koyan, derslerini kontrol eden, talebelerin hâmisidir Gönenli Hoca. Bu konuda çok hassastır. Talebeleri için beklediği burslar gelmeyince kendisi de yemez içmezdi. Bir defasında açıklıktan bayılır. Doktor:

- **“Niçin yemek yemediniz hocam!”** diye sorduğunda,
- **“Talebelerin burslarını temin edemedim onlar açken ben nasıl yemek yerim?”**

diye cevap verir.

Burs bulamadığı dönemlerde kendi evini satılığa çıkardığı, hatta evinde birçok malzemeyi sattığını yakınları rivayet eder.

“Bu paralar nereden geliyor? “Değirmenin suyu nereden?” diye sual eden karakol komiserine,

- **“Evladım sen Kur'an okumayı biliyor musun? Bak elde fırsat varken gel sana Kur'an öğreteyim.”** diye tavsiyede bulunur.

Karşılıklı konuşmalar bu minvalde devam ederken içeri bir polis memuru girer. Gönenli hocayı orada görünce elini öper ve

- **“Hocam geçen memlekete gittiğimde bir hayır sahibi size bir emanet zarf gönderdi, bende size onu getirecektim.”** der. Gönenli hoca komisere dönerek,

- **“Bak evladım sualinin cevabı bu işte, ben bu polisi tanımam, parayı gönderen o adamı da tanımam, sadece bana ulaştırılan bu emanetleri ihtiyaç sahibi çocuklara iletirim.”**

Gönenli hocanın hayatında bunun gibi onlarca örnek vardır. O bir başka görev vesilesiyle de olsa kıldıramadığı namazların bir çetelesini tutar, aybaşında o miktarı mutlaka ayırır sadaka için tahsis ettiği cebine koyarmış.

Denizli cezaevine sekiz aylık cezasını tevkif edilmek üzere gittiğinde, kendisine özel muamele yapılmasına razı olmamış, tam tersine müdüre müebbet ve ağır suçluların

koğuşunda kalmak istediğini iletmiştir. Burayı Medrese-i Yusufiyye'ye çevirmiş ayrılırken yerine yetiştirdiği imam, üç kişinin katili olarak müebbet yatan bir tutukludur.¹²

Abdurrahman GÜRSES

Bir İstanbul beyefendisi, temsil ve takdimiyle “imam” kavramını dolduran asil bir duruş.

Beyazıt Camii imamlığı ve Haseki Eğitim Merkezi hocalığı... Söz konusu Kur'an Kıraati oldu mu hocanın hali değişir, duymayan kulakları duyar olur.

Vekâleten gittiği hac görevinde ihramını çıkarıp fakirlere verip, kendisi için umre yapmaya niyetlendiğinde yeni bir ihram alacak kadar hassas anlayışa sahiptir. Kâbe'de Kur'an okumasını ısrarla talep eden öğrencilerine, **“Evladım biz buraya arzı endam eylemeye değil, arzı hal eylemeye geldik”** diyecek kadar da mütevazıdır.¹³

¹² Ay, İzzet, Gönenli Mehmet Efendi, İstanbul 2007.

¹³ Yeni Nesli İnşa Eden Âlimlerimiz, I, 113-115.